

1. **KROK** (122) *sb m*

o jasne.

sg *N* krok (15). ◇ *G* kroku (19). ◇ *A* krok (14). ◇ *I* krokiem (10); -em (5), -(e)m (5). ◇ *L* kroku (19).
◇ *pl N* kroki (7). ◇ *G* kroków (23); -ów (7), -(o)w (16). ◇ *D* krok(o)m (1). ◇ *A* kroki (13). ◇ *I* kroki (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Rozstaw nóg przy chodzeniu; stąpanięcie; gradus Mącz, Cn; passus Calep, Cn; gressus Calep (43)* : Kroki w chodzeniu szyrokie ale nie richłe vkazują też grubość rozumu, złą pamięć, lękliwość nierobotność y leniwe wierzenie. Zalię kroki drobne á prędkie rostopny rozum, richłe pobaczenie y prędkość w kaźdey sprawie vkaże. *GlabGad P7v; RejPs 66v; RejKup q8; BielKom F7; LubPs gg6v; RejZwierz 52v; Mącz 104b, 148b, 504a; BielSpr 4; BudBib Ier 10/23; Calep 461a, 760b.*

W charakterystycznych połączeniach: krok drobny, spory, wielki (2).

Zwroty: »[ku komu] obracać kroki« = skierowywać się (1): Bezecny człek z Ithaki/ ón boskie fkaránié Ku nam obráca kroki/ á myśli złośliwe GórnTroas 39.

»krok stawiać« (2): mistrz go náuczał/ iáko miał krok ftáwiać/ którą nogą náprzodek wyftępić/ iáko nápráwą ftronę álbo ná lewą ręce z mieczem wynieść BielSpr 4, 4.

»uchybić kroku« = zboczyć (1): Jako kiedy kto uźrzy straszliwego smoku Miedzy pustemi lasy, wnet uchybi kroku, Wszytek zadrży a w stronę co nadalej godzi KochMon 20.

»krokiem nie wstąpić« = nie wejść ani na krok (1): A fnadz czáfem y krokiem nie wfthąpił nieprzyiaciel do gránic náłznych/ á ludzie bárzo zátrwożeni bywáli. RejZwierc 185v.

»krok zopakować« (1): Sromotá się wftecz coffác/ y krok zopakować RybGęśli C3v.

Wyrażenie: »całym krokiem« = szybko (1): Gradu pleno, Całym krokiem. Mącz 147c.

W przen (15) : Leop Ps 84/14; BudBib Iob 31/7; RybGęśli Bv; Smierć/ tuż zá námi fpore czyni kroki. SzarzRyt A.

Fraza: bibl. »ścisną się kroki [czyje]« = ktoś straci swobodę ruchu (1): Ścífna fte kroki mocy iego [Artabuntur gressus virtutis eius] Leop Iob 18/7.

Zwroty: »(na) krok (a. kroku) (od)stąpić, ustąpić, zejść« [w tym: od czego (2), z czego (2)] = zaniedbać czego trochę, w małej sprawie [szyk zmienny] (2:1:1): RejPs 38; Nye zefflichmy s fcyeffki twey kroku namnyeyffego LubPs M2; RejWiz 7v; A nád to byś fte z Dánielem Prorokiem nie zgodził/ áni z onymi trzemá młodzieńcámi: ktorzy woleli gárdło ná mięsne iátki/ że ták rzekę/ wydác/ niż od powinności fwey ná krok ieden odstąpić. CzechRozm 253.

»krok pomylić (a. zmylić)« = ustać, utrudzić się [szyk zmienny] (3): Ifcie drugi zmyli kroki Kiedy przydą owy roki Co ie więc wićiami zową RejRozpr F2v; RejWiz 189; tákże Włofzek miły/ Niż Polak ofłábieie bárzo krok pomyli. RejZwierc 241.

»przekazać w kroku« = zatrzymać (1): Widzi też iz śmierć zá nim chodząc ftopki liczy/ [...] Bo tá vmie przekázic bárzo fnádnie w kroku RejWiz 189.

»(u)stąpić (a. ustępować) kroku, krokiem« = cofnąć się, dawać za wygraną, dawać komu pierwszeństwo [szyk zmienny] (5:1): odważyłem ná cię Sto złotych/ nie vftąpięć kroku. GroicPorz f4; SkarŻyw 56; StryjKron 527; KochSz B4, C3v; á dokąd wyroku Mars nie vczyni/ nienftępuy kroku. KochPieś 38.

Przen (3) :

a) *Dostęp* [*ku czemu*] (1) : Ale beśpiecznieyſzy krok ku oney cney prawdzye *RejWiz* 8v.

b) *Nogi, stopy* (2) : Sieć zgotowali ná kroki moje [*Rete paraverunt gressibus meis*] *BudBib Ps* 56/6[7]; *Cephea*/ w tyle pátrząc Cynozury trzebá: Ręce ma rościągnioné/ á lam ná ſwym kroku *Stoi*/ od Cynozury poſledniégo ſkoku. *KochPhaen* 7.

2. *Sposób chodzenia* (18) : *BielŻyw* 67, 145; *RejKup* v5v; *Krok*/ *pochod*/ *kftakt*/ *poftawá*/ y *ine przyſmáki*/ *Okázuią zacności iednák iákne znáki*. *RejWiz* 4; *RejZwierz* 141 v; *Wefelſzym pan krokiem chodzi*/ *Gdy ſie mieſzek s kuchnią zgodzi*. *RejZwierc* 237v.

W charakterystycznych połączeniach: krok dziwny, mierny, śmieszny, wesoly, wspaniały.

Zwroty: »iść, poſtępować krokiem« [*szyk zmienny*] (2:1): *A tak*/ *Hoyda*/ *Hoyda Krokiem Idzmy rychley*/ *áſpoſkokiem RejKup* ee6v; *KochMRot* Cv; *KochPieś* 57.

»kroku strzec« = *stąpać uważnie* (1): *s kámyká ná kámyk ſtąpa*/ *kroku ſtrzeże áby go nie zmylił RejZwierc* 53.

»zmylić krok« (2): *IDź ty przedię á pátrzay*/ *byś nie zmylił kroku RejZwierz* 124; *RejPos* 306.

Szeregi: »krok, (i) postawa« (3): *RejRozpr* Iv; *A ták tuby ſie trzebá wczýć krokow*/ *poftaw*/ *pokory*/ y *wſzytkich poſtępkow* v *tey pánnny RejPos* 306; *Tu ſie wnet odmieni głowá*/ *Krok poftawá wzrok y mowá*. *RejZwierc* [238].

»kroki i skoki« (1): *Bo tu pokoy*/ [...] *wdzięczny á ſpokoyny żywot* [...] *A tám zálię ząwzdi huk ząwzdy puk*/ [...] *ząwzdy opilltwo*/ *ſwawola*/ *dziwna roſpułtność*/ *dziwne kroki y ſkoki*. *RejZwierz* 122v.

»tańce a kroki« (1): [*pijany*] *ſtroi rozliczne ſkoki*/; *czyńiác nowe tańce á kroki ſmieſzne WerGość* 235.

W przen (1) :

Zwrot: »mylić kroki [*czyje*]« = *udaremniać czyjeſ plany* (1): (*nagł*) *Wyzymir wnuk Lechow*. (-) *NIE wydał y ten cnych przodkow Słowiánſkich W meſtwie, doſtáiąc ſlawy w grunćiech Duńskich*. *Podchodząc morzem pod krolewſkie boki, Y iego myląc bucznoſtąpe kroki*. *KlonKr* Av.

3. *Miara długości zawierająca pięć stóp, a niekiedy sześć; sążeń; passus BartBydg, Mącz, Calep, Cn; orgyca Mącz; gradus militaris Cn* (27) : *BartBydg* 108b; *Mącz* 268c, 283a; *gdzie tyliąc krokow będziie* [!] *mieyfcá w polu ná dłuż (krok ma być láko* [! *lege: iáko*] *łążeń)* *na tym mieyfcu ſthánie ludu pieſzego w iednym rzędze* [!] 1666. *bo káždy ſtoiąc*/ *trzy ſtopy záſtąpi*. *BielSpr* 17.

W połączeniu z liczebnikiem lub zaimkiem liczebnym (17): *RejWiz* 35v; *BibRadz* II 64d *marg*; *przy koſćiele wieżá ielt w okrąg ná piętnáſcie krokow BielKron* 456v, 314v, 456v; *Mącz* 221c, 41 ld, 421c, 429b, 435b; *nieprzyiáciel będzie przed tobą we czterzech ſeth álbo w pięci ſet krokow BielSpr* 21v, 10, 17 [2 r.], 43; *Calep* 662a; *OrzJan* 12.

Fraza: »co dzieaięc krokow ſtąpi« = *co chwilę, często* (1): *biedá temu chłopcu*/ *ktoryby* [...] *páná czo dziefięc krokow ſtąpi ocierác*/ *á czolác nie miał*. *GórnDworz* E8.

Zwrot: »na kroku [*od kogo*] *stać*« = *stać w odległości jednego kroku* (1): *iakobywa Pedogryk wchorobie mniema ze go y ten obraza co na kroku od niego stoi ActReg* 139.

Wyrażenie: »krok wielki« (1): *zá pięć godzin 20004. krokow wielkich vchodźili BielSpr* 6v.

Szereg: »sążeń albo krok« (1): To yeft/ ták wiele yáko dwánaście fet ftóp w dłuż/ dwieście y pyędyzięiąt fążeń álbo krokow. *Mącz* 85a.

Wyrażenie przyimkowe: »na kroku« = *trochę, o mały włos* (2): A to nieboże ná kroku Máłoś tu nie ftrácił roku *RejRozpr Fv; RejKup* 13.

4. *Czyn, działanie, postępowanie; gressus Vulg, PolAnt* (15): *RejWiz* 107; *Leop Ps* 16/5, *Prov* 14/15; *BielKron* 199; których drogi przewrotne fą/ y kroki ich bezecne. *WujJud ktv; BudBib Iob* 31/4, *Ps* 16/11, *Prov* 14/15, 20/24; *RybGęśli* C2v.

W charakterystycznych połączeniach: bezecne, doskonałe.

Frazy: »chwieżą się kroki [czyje]« = *ktoś się waha, jest niepewny* (1): Zakon Bogá iego w fercu iego/ nie będą fię chwiać kroki iego [*non nutabunt pedes eius*]. *BudBib Ps* 36/32 [30].

»kroki [czyje] prostują się« = *ktoś nabiera pewności* (1): Od Iehowy kroki człowiecze proftuią fię [*gressus hominis disponuntur*] *BudBib Ps* 36/23.

Zwrot: »(z)mylić krok« [*szyk zmienny*] (3): *RejRozpr* D2; Y nie trzebá pázdzyorká áni prochu w oku Mieć/ á z reyeftru ftąpác á nie mylić kroku. *RejWiz* 2; *RejZwierc* 219.

5. *Ślad, trop* (1): oto w moy krok práwie Stąpa Zimá *RybGęśli* B4.

6. *Rozkrok* (4): Vtwiárdziłeś krok móy/ á nikt nie był téy siły/ Komu by plác kiedy moje ftopy puściły. *KochPs* 25.

Zwrot: »w kroku stanąć« (2): tákież y fzermierz/ iáko rychło broń w rękę weźmie/ á w kroku ftánie/ ták wnet poznác ielli co vmie. *GórnDworz Fv*, I8v.

W przen (1):

Zwrot: »stać w kroku« (1): IEft zwierzę o iednym oku/ Któré ząwždy ftoi w kroku. *KochFr* 129.

7. *Krocze; passus Calep; femorum concursus vel divisio, pars corporis inter femora Cn* (13): á thym wymyway miedzy fparami/ y pod pazuchami/ y wśzędę na infzych mieftczoch gdzieby był fmrod/ y w kroku *FalZioł* V 65v; *KromRozm III* F7; *RejWiz* 98; *Mącz* 27e, 98c, 120c [2 r.], 276b, 345c; Gdy koń ma krźczycę/ to ieft trąd który poľpólcie álbo w kroku/ álbo około brzuchá koniowi bywa *SienLek* 182; iákoby to ľprofna rzecz byłá/ gdyby niewiáły chodziły w ľzátách máło co niżej zá krok [*infra verenda*] poniżonych? *ModrzBaz* 51.

W przen (1): Miedzy Sźkárpąwą/ y Leniwką pádlá Wyfpa niemála/ klinem ľobie śiádlá. [...] (*marg*) Mięrzeiá. (—) [...] Tę wyfpe rzeki opaľály z boku/ Morze iá kończy práwie iákby w kroku. *KlonFlis* Hv.

Przen: *Zad zwierzęcy* (1): Bo króm tych które w głowie [*niedźwiedzia*] y w łápách goráią Cztérzy co naświétnieyfzē [*gwiazdy*] w kroku mieyfce máią *KochPhaen* 6.

8. *Przepaska na uda i biodra noszona ze względów przywoitości* (1): Femorale et feminine, alias subligaculum, Lázienne odzienie/ Fámurały, Gáce Fártuch/ Krok/ Szorc *Mącz* 120c.